

VEGYES APRÓSÁGOK.

ISMERTETÉSEK, ÉSZREVÉTELEK, FEJTEGETÉSEK.

6) Schott V. „*Altajische studien.*“ II. (Lásd fent. a 156—159. lapokat). — A 4-dik csoport a magyar *meg, mög* (*mög-ött* stb.) altaji rokonságát foglalja magában. Itt elé kell adnom az adatokat azon rendben, melyben Sch. úr adja. Ugyanis van egy mandsu alapszó: *ama* ezekben: *amargi* (hát és éjszak), *amaga*, *amala*, *amasi* (utána jövő, később, jövőendő); mongolban *uma*: *umara* (v. ö. *ama-rgi*), csak a derivált jelentéssel „éjszak.“ — De már maga a mandsu el- ejti az alapszó kezdőhangzóját (*ama* helyett *ma*), hozzájárultatván *nggi* képzőt: *manggi*, mely viszonyító = „post, után“ p. o. *isinakha manggi* = nach dem angekommen sein. — Az *nggi*, mely a mandsuban még képzőnek mutatkozik, már az alapszóhoz hozzáfórrva tűnik föl a lapp *manga*, *mange*, *mañe*-ban, mely viszonyító, igehatározó, de névszó is, s helyre és időre vonatkozik, p. o. *mange ketje* postica pars; mint névszó szeret casusragokat fölvenni, hogy adverbium vagy névviszonyító legyen: *mangen*, *mangel*, *mangelt* post, *mangas* retrorsum. Azonban *mangel* is lép föl új töként, melyhez casusragok járulnak: *mangelen* postea, *mangelest* a tergo, pone. Végre *mange*-hez csatlakoznak: *mangek* serus, *mangetet* sero venire, *mangetallet* procrastinare. — A *mange*-nak párja még a cseremisiz *minge* ebben: *mingeš* retro, szintén mordvin: *mükev* és *müken* retro. — „Ezekhez csatlakoznak immáran a magy. *mege* v. *mige*, a mai *meg* régibb alakjai, mely casusragok hozzájárulásával vagy a nélkül, s így megint különállólág vagy igéhez csatolva fordul elé.“ A *meg* (szorosabban: *még*) v. *mög* tisztán pars portica-t jelent, ezekben: *mögé*, *mögött*, *mögül* v. *mögöl*; a mint ilyen jelentésből a *megint*, *megest*-é származhatik, arra a fentebbiekben láttunk nem csak egy példát. A külön-

álló *meg* conjunctio, vagy conjunctiva (én *meg* te), vagy disjunctiva (én olvasok, ő *meg* ír). Ezt példákkal és néhány analogiával illusztrálja Sch. úr. Végre az igekötőtül használt *meg*-et értelmezi (*megáll megmond* stb.) a mai használat szerint. Ez utóbbira nézve már a „magyar *meg* igekötő“ cikkekre utalhatok (fent. 175—188. ll.) — Kérdés lehet, vajjon a *meg*-ben a pusztá ragtalan tőt kell-e látnunk? Igen is alak szerint, de nem érték szerint. Mert legalább az igekötői *meg* csak *meg-é* helyett áll, mely megint úgyszólván visszarövidült a csupa tőalakra (úgy mint *be*, régibb *bel* is = *bel-é*, *bel-e*), s *megé*-nek kell venni a HBeszédbeli *mige* (*mege*)-t is, a miért is a magyarban nem lehet tőnek tekinteni *mege*-t, hanem csak ezt: *mög* v. *még*-. Hasonlóképen a conjunctio conjunctivát tevő *meg*-re nézve is megkívántatik a hova-irány: én *meg* (= danach, utána következő) te, a miért szintén hiszszük, hogy épen úgy mint az igekötői *meg* elvesztette hátul casusragját (*meg-é*, *meg-e*), annyival inkább, mert a *meg*-int is prosecutiv ragjánál fogva a hova-irány kifejezését láttatja. A török *jene* = megint, újra, ugyan(-az) is a *jeni* (*jengi*) új, novus-sal semmi közelebbi viszonyban nem áll, a mint MNy. V. föltettem volt; hanem a mint, néha még az oszmanli törökben használt, régibb alakja *كين* *gine* mutatja, ugyancsak a fent (158. l.) említett *kin*-hez tartozik, és szintén hova-irányt kifejező dativusi raggal van: *gin-e*. — A lapp *mangel*, mint *mange*-ből eredt ragozható tő, olyan összetételre mutat, a milyen a csuvas *aj-al*, *m-al* (*om-al*), *š-al* (*eš-al*)-ban tűnik előnkbe, l. fentebb 43. és 48. lap., hol ez összetételek második részét egy „táj“-at jelentő szónak magyaráztam.

Ezután még a magy. *még*-re azt mondja Sch., hogy *meg*-től különböző eredetű, noha jelentése „adhuc.“ Elfogadja Hunfalvy véleményét hogy *mi* és *ég* (= vogul *éng*)-ből forrt össze, úgy mint *miatt*, *miá* = *mi-ált*. „Hienach hiesse *még* buchstäblich *was noch*; während aber *mi* in *miatt* notwendig, würde es in *még* sehr entbehrlich sein.“ Jól érzi Sch. úr, hogy a *még* jelentési értékével semmi kérdő v. relativ névmás *meg* nem fér; mert ha csakugyan valami névmási elemet kell: ne benne keresni, ennek inkább mutatónak kellene lenni. De avval sem tudok megbarátkozni, hogy *miatt*-ban ily kérdő v. relativ névmás volna; nem hiszem, hogy akár az altaji akár árja nyelvekbeli csak egyetlen egy postpositió- vagy praepositióban kérdő vagy relativ névmást lehetne kimutatni. A *még*-nek *meg*-hez való viszonyát most nem akarom nyomozni; csak arra figyel-

tetek, hogy az *is-még* el nem választható *ismét*-től, melynek megint *es-ment*, *es-mint* alakja világosan mutatja *is-megint*-ből való eredetét; meg arra, hogy a *még* jelentése a török *dakhî*-ének felel meg, melyet fentebb láthattunk a „regio postica“ alapszavainak egyik csoportjában.

7) Német *weichbild*. — Magy. *megye*, *vár-megye*. — Furcsa szó bizony az a német *weichbild* (einer stadt), melynek jelentési értékét a mai nyelvtudat sehogysem tudja összeegyeztetni a *weich* és *bild* szók ismeretes jelentéseivel, noha mégis csak ezekre emlékezteti a mai németet ezen szó hallása. Valóban badarságnak látszik előtte, hogy *weich* és *bild* összetéve azt jelentse, a mit a *weichbild* jelent. Pedig csakugyan jelenti, még pedig badarság nélkül. Ugyanis e szó egy jeles példa arra, hogy a nyelv mai létele szerint való teljes tudata nem egyszersmind a nyelv múltjának tudata is, s hogy gyakran akad olyan a mai nyelvben, a mi csak a nyelv múltjából érthető meg. Érdekes fölvilágosítást ad a *weichbild* szóról Techen (Kuhn, Zeitschr. für vergl. spr. XII, 42. stb.), melyből azt tanuljuk, hogy a *weichbild*-nek középkori német könyvekben és okiratokban előforduló alakjai ezek: *wigbelde*, *wichbelde*, *wicbelde* ($c = k$), *wigbilde*, *wigbel*, *wigbeledede*. Szerinte *wigbelde* szó szerint ezt teszi: „kriegsbauwerk, befestigung.“ A *wig* szó régibb németségben azt teszi: „hadakozás, harc“ (a Nibelungenliedben *wic*; és *wic-gewant* = *rüstung*, azaz „harcz-ruha“); *belde*, *bilde* már korán veszhetett el a német nyelvből: csak az angol *build* (építeni) és skót *the biuld* (hajlék, kunyhó), tartották még fön különállólág jelentését. A *wigbelde* szó pedig használtatott először megerősített, el-sánczozott helységekről, melyek akkori latin iratokban „castrum“ nevet viselnek. A szélesebb jelentése aztán, mely egyedül maradt meg amai *weichbild*-nek, „begränzung des stadtgebiets“ vagy maga a „határáig való stadtgebiet.“ Ez értelemben használtatik „marchia sive wichbelde civitatis“, a város határa „munitus“-volta miatt. A „határ“-tól a „határba foglalt kerület“-re való jelentési átmenet alig szorúl analogiára: v. ö. lat. „fines“ és maga a magy. „a város határa.“ — Mellékesleg említhetjük még, hogy a magy. *megye*, *vár-megye* is, mint bizonyos területet jelentő szó, eredetileg csak ennek „határát“ jelenthette. Mert a *megye* még ma is *mesgye* helyett fordul elő (l. Ballagi szót., *megye* 4-dik jelentését „rain, mark,“ mely jobban az 1-ső helyen állana), s ennek prioritásáról nem enged két-

séget a szónak eredete, melyet a szlávtság terén kell keresni: dszláv *medja* (Bellosztenecz illyr szótára: *meja* v. *megya* limes, fines, interstitium fundorum); a *dj* a szláv nyelvekben *žd* és *dz*-re változik; innét a *mežda*-nak megfelelő magy. *mesgye*, tót *medza*, orosz *межа межа* (*межда межда* helyett); magának a *medja*-nak etymologicus értéke csak a német „mitte“ (t. i. két telek, terület közt), v. ő. szkr. *madhja*, lat. *mediu*-s, és az ebből keletkezett szláv praepositíót: dszl. *medju*, tót *medzi*, orosz *между между* „között.“

8) *Olvas*-ni. — Hogy ezen igető *olvas* a „*fut-os, rep-es, tap-os, foly-os* sorába tartozó, úgy hogy belőle az *as*-t mint gyakorító képzőt elválaszthatjuk, könnyen lehet sejteni csak a magyar nyelv szóképzési terén is. De az akkor megmaradó alaptöt *olv*-ot már nem bírja a magyar nyelv; bírja helyette legalább annak megfelelő párját a török nyelv, *oku*-mak igéjében. Ez kissé furcsának tetszik; de megszűnik a furcsaság, ha a megfelelő csuvas *vola* igetőt tekintjük, mely azt mutatja hogy tör. *oku* e helyett való *olku*. Ugyanis a törökben *o, ö, u, ü*-vel kezdődő szók a csuvasban legtöbbszörre még ezek előtt *v*-vel mutatkoznak, p. o. *vot*, török *ot* tűz; *vil*-ás, tör. *öl*-mek halni; *vurum*, tör. *uzun* hosszú stb. — A tör. **olku*-nak megfelelne csuv. *volga* v. *volgha* mint tör.-tat. *kulkak* fül-nek csuv. *hulgha*. A csuvas itt az *l* után elenyésztette a gutturalist, mint p. o. *hura*-ban = tör. *kork*-mak (félni) az *r* után; a török meg az *l*-t, (*oku*) mint *otur*-makban (ülni), tatárul *oltur*, de a csuvasban még az előszótag vesztével is: *lar*, v. ő. jakut *olor*. A magy. *olv*-(*as*) megint úgy áll csuv. **(v)olgha*-hoz, mint *nyelv* ugyancsak csuv. *čilghä*-hez.

9) *P. Thewrewk Emil*: Az *akademiai Nagy Szótár*hoz való *jegyzetek*. — Thewrewk úr, a nem régen Riedl Sz. szerkesztése alatt megjelenni kezdett „Kalauz a közmiveltség és irodalom terén“ 4-dik és következő számaiban a NSzótár egyes cikkeire közöl észrevételeket, melyek nem csak azért, hogy több szók kimaradását mutatják ki, köszönetünket érdemlik meg, hanem helylyel-közzel egy kis tárgyfejtégetéssel figyelmünket ébresztik, s legalább engem a szintén hozzászólásra indítanak. — Kalauz 4. sz. (29. l.) Th. úr a comparativus mellett használt *nál*-nak (Péter *kisebb Pálnál*) a közönséges „*apud*“-jelentésű *nál*-tól nem-különbözését vitatja, illetőleg annak a comparativus mellett miért és hogyan használtathatóságát magyarázza. Mert a szótárírók ezen szavai „a hasonlítás ezen nemében némi távolítás rejlik, a *nál* pedig a hol? -kérdésre felel meg stb.“

azt sejtetik, hogy valamennyire különböző *nál*-nak veszik ezt a hasonlítási *nál*-t, noha mégis a *szebb nálam*-ot csak úgy magyarázzák, a mint Th. úr is akarja, t. i. = *szebb mellettem*, azaz : velem összeállítva s egybehasonlítva. Igaz ugyan, meg lehet e magyarázatot érteni s meg is elégedni vele; sőt csak a magyar nyelv tényei mellett maradván nem is szabad mást keresni, miután amaz annyira a mennyire kielégít. S mégis, ha e pontot kissé mélyebben és szélesebb alapon vizsgáljuk, csökkenni fog a magyarázatnak kielégítő volta, míg a szótárírók szavaiban elétűnő sejtelem valószínűsége növekedik. Én sem tudom, mit fognak még erről Cz.-F. urak *ni*, *nott*, *nál* czikk alatt mondani, s itt csak az én igénytelen véleményemet akarom mondani, Th. úr magyarázatára vonatkozólag. — A comparativusnak általában csak viszonyos értéke levén (v. ö. fent 165. l.), az őt kiegészítő factor, melyhez t. i. történik a hasonlítás (legjobban hasonlítás-határozónak mondhatjuk), főleg kétféleképen tétethetik ki: 1) mint relativ, még pedig módhatározó conjunctióval kezdett és rendesen rövidített mellékmondat subjectuma vagy objectuma, p. o. ő nagyobb, mint én [nagy vagyok]; jobban szeretem Pált, mint Pétert [szeretem]. Ugyanaz a szerep, mely itt a *mint*-nek jut, megvan a latin *quam*-nak (a *quo* = skr. *ka* relativ névmástőhez tartozó), a német *wie*-nek és *als*-nak (mely tulajdonképen az *alsô* = *al-sô*, azaz „ganz so“ rövidítése, s így eredetileg demonstrativ jelentésű, de relativum helyett áll, mint általában a német nyelvekben a demonstrativum relativumi jelentésre is alkalmaztatott, v. ö. a Nibelungenliedben: „starc *als* risen = mint egy óriás“, „*als* ich gesaget hân“ = wie ich gesagt habe, s épen így *alsô*: „grüen *alsô* der *klê* = grün wie der klee“, „daz die herren vaechten zaller vorderôst, *alsô* der küene Gunther unt Gernôt hie *tuot* = wie... *tut*“), vagy *Jenn*-nek (A. grösser *denn* B.; *denn* szintén relativ helyett használt eredeti demonstrativ); továbbá az orosz *какъ*, tót *áko*, litván *kaip*-nak, de a görög *ἤ*-nek is (mely relativ névmástöből eredő, noha nincs spiritus asper-je mint a *ô*, *ñ*, *ô*-nak; *ñ*, erre nézve, úgy áll ellenében a skr. *ja* rel.névmástőnek, mint *ei* skr. *ja-li*-nak; jelentése tkp. *mint*, a mennyiben = *φῆ*, mely Homérnál *ἤ* mellett és helyett fordul elé, mindkettő *ῥῆ*-ből állván elé, v. ö. Il. II, 144. *κνήθη δ'ἀγοῆ φῆ χίματα μακρὰ θαλάσσης*; Il. II. 73. és egyebütt: *ἦ θέμις ἐστί*, v. ö. ezekről Savelsberg, Kuhn zeitschrift-jében VIII, 406. 407; csak spir. lenissel kezdődő relativum még *ὄφρα* is; — más az *ἦ* „vagy“;

mely = skr. *vâ*); végre, hogy egy rokon altaji nyelvet is említhesünk, a finn *kuin* v. *kun*-nak. — 2) második módja az, hogy a hasonlítás-határozó egyenesen a comparativus alá rendeltetik, ezt tehát, a mennyiben valamely casusalak, praepositíós vagy postpositíós alak, úgy határozza meg, mint akármely más adjectivum mellé tett adverbium. Ide való a latin és szanszkrit ablativus, görög és orosz genitivus, finn indefinitus, török ablativus stb. mellett magy. *től*-es v. *nál*-as alak (*tőlem* v. *nálam szebb*), s itt csak az efféle hasonlítás-határozókkal van dolgunk*). — A magyar nyelv a *től*-féle hasonlítás-határozóban távolító viszonyítóval élván, ebben mindenek előtt nyelvrokonaival egyezik meg, melyeknél legegőbb hasonló észjárás várható: török *dan*, *den* ablativus ragja (*benden güzel* v. *güzelrek* tölem szebb, csuvasúl is : *mandan hírle* v. *hírlerek*) = -től, -ből; mordvin ablativus ragja *da* (*alašada taza* lótól erős[ebb]; l. Ahlqvist, mordvin gram. 27. l.) = -től; osztják *gîvet*, *îvet* (*tau sâgarîvet kereš* a ló a tehát ő l magas[abb]. Castrén, osztj. gr. 32.); cseremisiz *gic* (Wiedemann cser. gr. 178. l., 9. pont) = -től, -ből; finn casus indefinitus ragja, mely tulajdonképen távolító = -ből, -től, v. ö. Ahlqvist, mord. gr. 19. l., „a finn nyelvbeli casus indef. eredeti jelentése, mely valahonnan való mozgást teszen, még több adverbiumban ismerhető föl, p. o. *kotoa* hazulról, *ukoa* kívülről, *takaa* hátulról, *alta* alulról, *yltä* fölülről stb.“ (l. Fábíán finn nyelvt. 299. l.); mongol *ece* (*bal-ecce amdaj*) méz t ő l édes[ebb]; l. Schmidt, mongol gr. 39. l., Kovalevszki, gr. 63. l.) = -től, -ből. Ezek szerint úgy mutatkozik a dolog, hogy a rokon észjárású altaji nyelvek általában csak távolító raggal képezik a második mód szerint való hasonlítás-határozót. De az árja nyelvek is úgy teszik: szanszkrit ablativus, melynek praepositio nélkül a *-től*, *-ből*-viszony a jelentése: *purát* a várostól, városból (p. o. *sukhât* *sukhatarô* vásas = jucundâ jucundior habita-

*) Pott, Etym.forsch., 2. kiad., I, 350. a hasonlításnak még más módját hozza föl, melyben azonban nincs meg a grammatikai constructio, p. o. a mosquito-nyelv így mondja: „János öreg, Samu nem öreg.“ Negatio, de relativ constructióval együtt, van a litván *ne-kaip*-ban is, mely *kaip* helyett használtatik; valamint a szláv *neželi*-ben, melynek relativuma a *že*, v. ö. *tót že* = quod, ut; a magyarban is *semmint* v. *mintsem*. Hogy kell ezeket fölfogni, mutatja némileg e csuvas mondat: „atyámtól annyit nem félek, őtöle jobban félek“ (l. fent 272. l., 1116. m.), meg (szószertint): „anyámtól féltémként az atyámtól nem félek (1382. m.).

tio. Nalópakljánam ed. Bopp, XVII, 19.); görög genitivus (*ἐμοῦ καλλιῶν*), melynek egyik alapjelentése abból látható, hogy vele *ἐξ*, *ἀπό* praepositiók járnak; latin ablativus (*me pulchrior*), szintén avval *ex*, *ab* praepositiók is; orosz genitivus, melylyel különben *отъ*, *изъ* = -től, -ből praepositiók járnak; a tóthban egyenesen az *od* = -től praepositio (p. o. jehu dcéra bola málo *mladšia od Mateja*; jedna *od druhej* bola *krajšia*); perzsa *از* *ez* = -ből, -től (po. *خوبتر از* nála szebb); hasonlóképen a sémi nyelvek is, po. arab *من* *min* = -ből, -től (po. *هو افضل مني* ő jelesebb tőlem). — Ez nyilván arra mutat, hogy a hasonlítás-határozónak távolító viszonyítóval való képzése általában egy igen természetes, egyszerű, és mintegy magától ajánlkozó észjárásí fölfogáson alapszik, és méltán indíthat mélyebb vizsgálatra, midőn ettől eltérő viszonyító mutatkozik ugyanazon hasonlítás-határozó képzésére. Az alapúl szolgáló észjárás ugyanis, nem úgy mint Th. úr tartja, „az elütés, különválás, tehát különbözőség fogalma“, hanem a kiinduló nézőpont képzelete. Mert „valamitől nagyobb“ legegyszerűbben úgy érthető meg, hogy „valamitől kiindulva, v. képzelt nézőponttól tekintve nagyobb.“ E mellett az szól, hogy sok altaji nyelv (p. o. török, mordvin, osztják) nem is él comparativusi alakkal, hanem a „valamitől nagy“ alatt is érti a „valaminél nagyobb“-at, s a mint fentebb (165. 166. ll.) bebizonyítani iparkodtam, a comparativusi alak általában csak intensív értékű, a positívustól eredetileg nem categorice különböző alak. Így nem tartathván meg a „nagy“ és „nagyobb“ különbségét, csak az „aránylag nagy“ fogalma marad meg, mely pedig csak a „honnét kezdve, kiindulva, tekintve“-féle kiegészítést kívánja magának. A comparativusi hasonlítás természeténél fogva fokozati, s nézeti fölfogása csak a fokozatosságé lehet; magasabb fokon levőt pedig úgy fogunk föl, hogy a legközelebb előtte levő foktól (tehát ebből szemünkkel, nézésünkkel kiindulva) hozzá mintegy fölfelé haladunk, emelkedünk. Hogy e felfogás szintoly egyszerű uint természeteszerű, arról nem lehet kérdés, s látjuk is, hogy a magyar nyelvben is ez volt meg, régi irodalmunk tanúsága szerint, kizárólagosan, mikor t. i. csak a *től*-es hasonlítás-határozó uralkodott. Furcsa tehát, hogy a magyar nyelv ezt elhagyván, a *nál*-as határozót kapatta föl, oly viszonyítóval, mely különben nem is fejez ki távolítást, hanem ellenkezőleg maradást. Erre nézve még azt sem lehet gyanítani, hogy idegen behatás folytában tette azt a magyar nyelv, mert hiszen a latin ablati-

vussal él, s a szomszéd szláv egyencsen *od* = *-tól* viszonyítóval. Itten valóban csak azt lehet gyanítanunk, hogy a hasonlítás-határozón használt *nál* csak látszólag egy az „*apud*“-féle *nál*-lal, valóban pedig egy ettől különböző, távolító viszonyítást kifejező *nál*. Ezen különös *nál* megállapítására tekintetbe venni való, hogy *-nál egyéb*, *-nál más* is mondatik, a melyekben „az összevetést, összehasonlítást kifejező“ *nál*-lal nem igen érjük be; mert *egyéb* és *más* két szó a „különböző“ kifejezésére; ez kiegészítésül annak kitételét kívánja, a *mitől* különböző, a mi távolító viszonyítóval történik (a mint ellenkezőleg az „*egyező*, hasonló“ *-vel* v. *-hoz*-féle viszonyítót kíván). Még kevésbé magyarázhatjuk, „*apud*“-féle *nál*-lal a régi *nál-kül* = mai *nelkül*-t, mely a régi nyelvben még ekkép is használtatik: *bornál* és *kenyérnél kül*, a melyben a *kül* = „*separate*, *seorsim*“, a *nál* meg nem lehet egyéb, mint „*ab*, *absque*.“*) Így már csak az a kérdés, hogy mikép lehet megegyeztetni ilyen jelentést a *nál* alakjával, illetőleg megmagyarázni azt, hogy miképen lehet ugyanazonegy *nál* „*apud*“ is „*ab*“ is? — Tudvalevőleg a magyar és más altaji nyelvek postpositiói alapnévszóból alakúlnak, mely csak maga is egyszerűbb casusragokkal ragozva, kivált a „*hol*, *hova*, *honnan*“ kérdésekre megfelelőleg nyeri irányjelentését is, p. o. *al-att*, *al-á*, *al-ól* stb. Így történik, hogy egy alapszóból eredő postpositiók, különböző casusraggal képezve, mégis különböző irányokat fejeznek ki: p. o. csuvas *pat*-tól eredő ezek: *pat-ra* (locativusi raggal) = *-nál*, *pat-ran* (abl. raggal) = *-tól*, *pad-a*, (dat. raggal) = *-hoz*. Történt pedig, hogy a magyarban épen ilyen rövid casusrag elenyészett, a mi aztán nem gátolja, hogy az egész szó mégis azon irányjelentést tartsa meg, melyet a casusrag adott volt, p. o. *kor* csak *kor-t* vagy *kor-on* teljesebb régi alakjában tüntetheti föl, hogy miért felel a „*mi*, *kor*, *midőn*, *azaz*: *mi időben*“ kérdésre. Így *azonnal* tkp. *azonnalt* (ebből: *azonhelt* l. M. Nyelvészet V, 453. l.; v. ö. Magy. Levéltár 291. l. *azonnat*), *sehol* tkp. *seholt* (v. ö. *sohutt* és *sohult*). A *nál* (= *apud*) és *nál* (= *ab*), tehát úgy keletkezettek, hogy egyazon alapszóból: *nál*, egyrészt locativusi raggal (**nál-n*, v. ö. *ben* = *beln*, vagy **nál-t*, v. ö. *mell-ett*, *köz-ött*, *közt*), másrészt ablativusi raggal (**nál-ól* v. ö. *al-ól*, *ról* = **rohól* stb.) különböző irányú postpositiók alakultak,

*) Szintúgy fejezheti ki a *nelkül*-t a cseremis nyelv is *gie pasna* által: *kitoja-gie pasna* = *pásztor nélkül* (*pasna*, adv. = *külön*, *seorsim*; *gie* = *-tól*).

melyek azonban casusragaikat elenyésztetvén, megint az alapszó egyenlő alakjára szálltak vissza, különböző jelentésük megtartása mellett. Csak annyit jegyzek meg, hogy *nál-n*, legközelebb *náll-lá* lehetett (v. ö. *orr e h. orn* = tör. *burun*), *nál-ól* pedig úgy lett megint *nál-lá*, mint *bel-ől* (azaz *bél-ől*) *ből-lé*. A *ni*, *nott* mellett való *núl-t* nem tartom ezen *nál* = *nál-ól*-lal egynek, mert a kétféle *nál* közös alapszava csak *nál* lehet, a mi *ni*, *nott*-ból nem vehető ki; legfeljebb a *nott*, *núl* alapszavával úgy függhet össze a *nál*, hogy abból új képző által származott. Különböztettem nagyon valószínű, hogy a *nál* mint névszótó egyezik a mordvin *mal* tövel, melyből casusragokkal e postpositiók támadnak: *mala* (locativusi raggal) v. *malasa* (inessivus) = *nál*, közel hozzá, mellett; *malasta* (elativus) = közeléből, mellől; *malas* (illativ.), *malan* (lativ.) = közel hozzá, mellé. Így meglehet, hogy a NSzótár íróinak ezen szavai is: „ezen hasonlítás *nál* eredetileg vagy *mál* vagy *nól* lehetett“ még teljesebb jelentőséget nyernek; hiszen a *mál* igen alkalmas szó arra, hogy a nyelv postpositionalis alapszónak alkalmazhatta. Csak arra figyeltetek még itt, hogy ily alapszók *l*-es képzővel való bővebb tövé alakulását több felől vehetjük észre altaji nyelveinkben, l. fent. (306. l.) *mangel* s az ott idézett csuvas példákat; v. ö. még a mordvin *ingel* „a mi elől van, das vorn belegen“; ez = *ing* + *el*, az *ing* pedig = török *öng* (*öñ*), mely ugyanazt jelenti, meg csuvas *om*, mely szintén *om-al*-lá lesz.

Kalaúz, 4. sz., 13. jegyzetben Th. úr helyesen int óvakodásra újabb keltű szóknak szóképzési szabályok bizonyítására használásában vagy ervényes analogiákül fölhozásában. Jelesen a *horgony*-ról azt tudatja velünk, hogy P. Thewrevk József készítette. Úgy hiszem minden magyar nyelvész érzi, hogy mennyire hasznos volna, általában az új szóknak szorosabban ismerni keltők idejét és első föltámasztóit; sokszor csak úgy látszatra könnyen tarthatunk új szót jó réginek vagy népnyelvebelinek, s néha jó régít újnak. Ezen szószerzői adatok gyűjtésére talán épen most volna a legjobb alkalom, midőn a NSzótár kiadása foly és ügye már is tevékeny részvétellel találkozik; maga a szószerzési lajstrom — reményilem, hogy nem lesz nagyon hosszú — a NSzótárhoz csatlandó pótlókötetben találhatna helyet. P. Thewrevk J.-nek vannak több, most általánosan elfogadott szavai; ezeket már legjobban Th. Emil úr jelölhetné meg, és tán egyéb szerzőkét is, minthogy a Kalaúzbeli jelen Jegyzeteiben is ily eredetnyomozásra hajlamot mutat. Azonban téved Th.

úr, ha a *szigony*-nak sem akar az *ony* képző jogos példái között helyt engedni, okúl hozván föl, hogy a tkp. = ném. „angel“, meg *szigonyozni* = angeln. Pedig *szigony* már Molnár Albertnél van = fuscina, s tudtomra a ném. „angel“ sem tesz egyebet „hamus“-nál, mely szintén Molnár A. szerint magyarul *horog*; ismeri ő a *horogász* és *horogászni*-t is, noha Th. úr szerint *horog* és *horogászni* sok helyt csak 1848: óta ismeretes. Tehát óvakodjunk in utramque partem.

Kalaúz 5. sz., 19. jegyz. a *hárman*, *ketten*, *sokan* stb. *an*, *en* képző (vagy rag?) jö szóba. Th. úr a Szótárírók állítása ellen tesz kifogást, hogy ezen *an*, *en* „többséget jelentő gyűszámot képez tőszámnevekből“, s maga részéről azt tartja, hogy igehatározó-képző (tehát rag), ugyanaz a mi *on*, *en* ebben: *nagyon*, *szépen*; mert „hogy *ketten*, *sokan* stb. adverbiumok, mindenki tudja, ki grammatikát tanult.“ Eddigi grammatikánk igaz ezt tanítja, hogy *sokan*, *ketten* adverbiumok, s ezt tudták Cz.-F. urak is; ánde csak nem fogjuk azt hinni, hogy ez a grammatika egyszersmind nyelvtudományunk netovábbja is. Azért mégis csak merem e kérdést is kissé vitatni, főleg azt akarván tisztába hozni, hogy az említett *an*, *en* képző-e vagy rag? Az *an*, *en* eredete fejtegetését, melyet a NSz. ad, egyelőre mellőzöm; mert akár jó, akár nem, főkérdésünkre nézve non facit ad rem. — Tegyük föl hát, hogy *sokan* adverbium-képzővel alakult, tehát igazi adverbium. Akkor képzője is ugyanazt jelenti, mit különben az adverbiumokon jelent, p. o. ebben *szépen*, *nyájasan*, *bajosan*. Az adverbiumi rag ezekben nyilván casus modalis jelentésével bír, s ezen adverbiumok az igére vonatkozólag módhatározónak használatnak (szépen énekel, nyájasan mosolyog, bajosan szabadultam meg — mind a hogy? -kérdésre felelvén). Mit tennie ezek szerint a *sok*-tól képezhető módadverbium? Ha a *sok*-ban foglalt egyesek nagy számát tekintjük, azt teszi „sok (mód)-on“, ha pedig az egybefoglalt egyesek nagy egészét, tömegét nézzük, azt teszi „nagyon“, a mint p. o. csuvas *nomaj* = sok egyszersmind adverbium = *nágyon*. Mondjuk tehát: *sokan jöttek*, s azonnal látjuk hogy a *sokan* nem olyan módhatározó, mely a jövés módját tudatja velünk, úgy a mint ezt p. o. *gyorsan*, *lassan* adverbiumok tennék, mert épenséggel nem felelhetünk evvel a „hogyan jöttek?“ kérdésre sem. Még azt sem teszi a *sokan jöttek*, a mit *sokaságosan jöttek*: mert ha ezt fordíthatjuk németre így „sie kamen in massen, v. massenweise, massenhaft“ — amaz igazán csak ezt teszi: „sie kamen (es kamen) ihrer viele.“ Ezt

Th. úr is igen helyesen találta ki, hogy *sokan vagyunk*-ban a *sokan* „az alanynak szám állapotát fejezi ki.“ Ha tehát már a *sok*-nál vagy *kevés*-nél, melyek mégis nem csak számnevek, hanem félig tulajdonságnevek is, nem lehet szó valóságos módadverbiumokról, pedig ilyeneket várunk az analogia szerint, mennyivel kevésbé lehetnek ilyenek a szoros számnévi *ketten*, *hármán* stb.? — Tegyük föl tehát továbbá, hogy a *sokan*, ha nem lehet is módadverbium, tehát más valamilyen adverbium, akármilyen is. Az adverbium, a mondatban nem alany, nem is függ ez semmiképen az adverbiumtól, s mondhatjuk: „ő énekelt szépen v. tegnap“ meg „ők énekeltek szépen v. tegnap“, stb. különbség nélkül az alany számára nézve. Ha tehát igazi akármilyen adverbium a *sokan*, kell hogy ezt is mondhassuk: „a nép oda gyűlt *sokan*“ — a mi pedig nem lehet, tehát nem is tartathatjuk a *sokan*-t igazi adverbiumnak. — — Ha ezek szerint az *an*, *en* képző nem adverbiumképző rag, csak az marad hátra, hogy névszót képező képző legyen. Ezt némileg már Th. úr szavaiból is kiolvashatjuk, noha az ellenkezőt vitatja: „A *szépen vagyunk* és *sokan vagyunk* közt csak az a különbség, hogy amabban az igehatározó oly melléknévtől van képezve, mely tulajdonságot, ebben olyantól, mely számot jelent. Az egyik az alanynak *minőségi*, a másik szám-állapotát fejezi ki.“ Megigazitva azon lapsust, hogy az igehatározó *szépen*, vagy bár az igével együtt *szépen vagyunk* minőségi állapotot fejezzen ki, a mit ugyancsak a *szépek vagyunk* tethetne, azt mindenki el fogja ismerni, hogy *sokan* az alany, a mely mindig csak névszói fogalom, szám-állapotát fejezi ki, vagy egyszerűbben mondva számát adja. Mint ilyen csak névszó lehet, azaz számnévszó, nem számadverbium. S valóban a *sokan* és hasonlóképpen használatában sem találunk semmit, a mi ezeknek névszó voltukat meg nem engedné. Azt mondjuk *sokan vannak ott* (értsd: emberek); de ezt is: *ember van ott sok*, vagy: *ember sok van ott*; a *sokan vagyunk*-nak ellentétese ez: *egymagam vagyok*, ennek: *sokan jöttünk* megfelel ez: *egymagam jöttem* — tehát a *sokan* névszóval (*egymagam*) áll szemben. Hogy nem mondjuk: *sok ember jöttek*, abból nem lehet semmit sem következtetni, mert ezt a nyelvszokás állapította úgy történet szerint; lehetne így is és jogosan: *sok ember jöttek*, a mint erre is akadnak példák régibb irodalmunkban a *többi elmentek*; hogy pedig a *sokan* mellett mindig többesszámú ige van, annak az az oka, hogy, mivel egyesekre vonatkozik, mindenkor töb-

bes számú főnév van kiteve mellette vagy gondoltatik hozzá. — — A mi az *an*, *en* képzőjü (*hárman*, *négyn*, *sokan* stb.) számnevek értéki mivoltát illeti, véleményem szerint jól nevezik azokat a NSzótár írói gyűszámneveknek, vagyis collectiv számneveknek. Igaz, hogy nem kell vala hozzá tenni „többséget jelentő“ (gyűszámnevek)“ — mert az alapszámnév jelenti a többséget, azaz több egyesek megváltát. A collectiv képző inkább, mondhatnók, *egységet* jelent, a mennyiben t. i. a több egyeseket egy egészszé foglalja össze. Mert *ketten*, *hárman*, *sokan* a. m. kettő együtt véve, három együtt, sok együtt stb. Ily értelemben megfelelnek némileg a görög *δύας*, *τριάς*, *δεκάς*-féle collectiv számfőnevek. Az árja nyelvek közül a szlávtság bír különös képzéssel ilyen collectiv számnevekre p. o. orosz *двое*, *трое*, *четыре* stb. = tót *dvoje*, *troje*, *štvero* stb. — De találjuk az ily számneveket az altajiság körében is, még pedig a magyarral egyező képzővel: csuvas *ikkin* ketten (*ikke* kettő), *vissin*, *tuvatten* stb. (l. NyK. I, 241. 242.), melyeknek névszói értékük mellett az is szól hogy *le* (= magy. *os*, *es*) képzővel tovább képezhetők; a kojbal-tatárban *ólang*, *öling* képzővel: *ikölang* (beide), *togozólang* (alle neun, *togos*), *onólang* (alle zehn, *on*); a karagasztatárban *álan*, *älän* *alan*, *älän* vagy *án*, *än* v. *an*, *ün* képzővel (épen úgy mint a magyarban): *ihälän* v. *ihän* (*ih* kettő), *tohosólan* v. *tohosolan*, *tohosón* v. *tohoson* (*tohos* kilencz), *onálan* v. *onalan* vagy *onán*, *onan* (*on* tíz) stb., még pedig ragoztatnak, mint más névszók; a mongolban *ghula*, *gülä* képzővel: *dabu-ghula* (íhrer fünf, alle fünf; *dabun* öt), *dörbägüli* négyen, mind a négy (*dörbän* négy) stb., szintén ragozhatók; ugyanígy a keleti törökben p. o. *iki* (kettő)-től: *ikegü* (*ikeit*), *ikeüle* v. *ikeülen* (a mi *ike-güle*, *ikegülen* helyett való), ragozható: *ikeü-ge* dativus, s személyraggal: *ikeule-miz* mindkettőnk, l. Abuska 16. l.; a jakutban *ia*, *iä*, (*uo*, *üö*) vagy *ian*, *iän* (*uon*, *üön*) képzővel: *ikkiä* im ganzen zwei, *ikkiän* beide, *üsiü* im g. drei, *üsiün* alle drei stb. — A mordvin is képez collectiv számnevet: *kaftskä* alle beide, *kolmitskä* alle drei stb. (*kafta* kettő, *kolma* három), ragozhatók úgy mint más névszók; a cseremiszt *in*, *an* képzővel: *koktan*, *kumutän* ketten, *hárman*, stb. s egyszersmind a *šuka* = sok-tól: *šukan* „íhrer viele“ és *cüla* mind-től *cülan* „alle insgesamt“ (mindnyájan) p. o. jal-gic *šukan inänenet* tidalan (a népből *sokan* hittek neki); edemam, *šuzapnuk* *nilitän namalenet* embert, kit megyen vittek (az orosz biblia is *которого несли четверо*); *šimitän* (= mind a heten, *всѣ семеро*)

tídam *nalenet* (elvették öt nőül). l; Wiedemann cserem. gr. 93. l. 99. §. — E tények, úgyhiszem, elegendő tanúságot nyújtanak a magyar *ketten, hárman*-féle alakokra nézve, s már a magyar grammatika *) is fölveheti rendszerébe a „collectiv számneveket.“

Kalaúz 6. sz., 26. jegyz. az igehatározóképző *-ast* (*est* stb.)-nek *t*-jét az accusativusi *t*-vel eredetileg egynek tartván, Th. úr nézete gyámolítására még a MNyelvészetből is fölhozhatta volna, mit Lőrincz K. mond (VI, 225.), hogy a háromszékiek nem ritkán tárgyeseti raggal képeznek határozókat: *erőst, véghetetlent, szívest* stb. — Ez azonban mégsem bizonyít többet, mint azt, hogy e modalis *t* egyalakú az accusativusi *t*-vel, a mit bizonyítás nélkül is el kell hinnünk. A Szótár írói azt mondják, hogy ezen *t* egyértékű az *an*, *en* módadverbiumképző raggal: ezt is el kell hinnünk bizonyítás nélkül. De fölhozhatnók e mellett, hogy *éik, tik* (*tuk, tük, lík* stb.) a jakutban adverbiumképző: *čäpčäiki-tik* könnyen, *usun-nuk* (*usun-tuk* h.) hosszan stb., s hogy ugyanott *tü, ti* (*tu, tü, lí* stb.) casus modalis ragja — míg az accusativusnak ettől eltérő ragja van. Így ezen magy. *t*, ha **tag, teg*-ből csonkult volna el, a *lag, leg*-gel jöne összefüggésbe, mit hangalakra is igazolhatnánk.

Kalaúz 7. sz., 40. jegyz. az *-aj* képző (*karaj*) *-é, -éj*-nek (*karé, karéj*) változatjának mondatván a Szótárban, Th. úr eredeti alaknak inkább az *aj*-t veszi, melyből *-éj, -é* ugyancsak a *j*-hatásánál fogva állott elé. Idézi a székely *réta-t* = *rajta*, s úgyhiszi *reá* is *rajá*-ból lett. Ezt helyes észrevételnek tartom, csak azt teszem hozzá, hogy egy lépéssel tovább menve, itt a *j*-nek, mely úgy is gutturalis spirans, azaz vékony német *ch* (milyen *lächeln*-ben van) lágyja, azelőtt vastagabb voltát (*gh, kh* = *غ, خ*) abból is láthatjuk, hogy *-aj, -ej* (a Szótár czikkének *d.* pontjában) egyszersmind *o, ö* változtatja (*hordó, és hordaj-a*). Ez t. i. csak úgy érthető meg, hogy **hordah, hordagh* (mely különben = tör. *bardak*) ezzé: *hordav, hordau*, s így végre *hordou, hordó-vá* lett, míg másrészről **hordah-ja* egyenesen *hordaj-ja, hordaj-a* lett. V. ö. Nyelvt. Értesítő II, 164. 165. ll. — A *rajá-t* már azért is kell elfogadnunk, mert *raj-t*-ből e postpositionnak *raj* alap-

*) Riedl, magy. gr. 256. azt mondja ugyan: „wenn das cardinale mit den suffixen *-an, -en* behaftet adverbialisch gebraucht wird“, de jól fordítja p. o. ezt *hárman voltunk ott* így: wir waren als drei dort = drei w. w. dort; még jobb volna: unser drei waren wir dort.

szava tűnik ki (*raj-t*, *raj-á*) s e *raj*-ban is valaha vastagabb gutturalis spirans volt (**rah*), a mint a legújabbán Toldy ismertette kö-nigsbergi ómagyar nyelvemlékben előforduló *rohtunk* (= *rajtunk*) mutatja (tehát *roh*, *rah* = *raj*).

43. jegyz. Mit teszen „egy álló esztendeig“? Th. úr azt mondja, hogy „nem egy folytonosan tartó esztendő, hanem egy *egész* esztendő; *álló* tehát azt mondja, hogy míg egy év áll, azaz míg egy év tart elejétől végig.“ Még jobban ki fog tűnni ezen *álló* mi-volta egyéb időjelentő szók mellett ezen eredeti példákban: „három *álló nap* s három *álló éjtszaka* kínlódott, míg meghalt“; két *álló hétig* esett az eső; két *álló óráig* várakoztam stb. Ezek szerint az *álló* a „szakadatlanság“ különös kiemelésére volna használva. Kissé eltér az *álló délre* v. *álló délbe*, melyre Th. úr két példát idéz a Vadrózsákból: „mönny el oda *éppen álló delbe*“ és „oda *mindön álló délbe* megjelenik három tündér leány.“ De vajjon ez, a mint Th. úr hiszi, épen a német „punkt zwölf uhr“-nak felel-e meg, nem merném bizonyosnak mondani; mert azt hiszem, a magyar nép nem veszi oly szorosán csillagászatilag a „delet“, s a német is a punkt zwölf uhr-nál valamivel bővebbre szabja magának a mittag-ját vagy mittagzeit-jét. Azért erre nézve még meggyőzőbb adatot és magyarázatot várok.

Kalauz 8. sz., 44. jegyz. az *akkora* czikkre vonatkozólag, Th. úr a *kor*-t magyarázza, hogy az „eredetileg i d ő i jelentésű; a *kor* (= idő) fogalmával azonban párosul a nagyság fogalma is.“ Ennek ellenében mégis helyesnek tartom a Szótár-írók véleményét: „Ezen szóban a *kor* első jelentése úgy látszik, eredetileg t é r r e, a második i d ő r e vonatkozik“ — nem tekintve a *kör* és *gór*-ból való további származtatást, melyben szintén nem osztozhatom. Mert lélektani szükségességnél fogva is a t é r b e l i fogalom mindig megelőzi az időbelit, s a nyelv is úgy bánik a már megszerzett idői fogalmakkal, mintha térbeliek volnának. Azért mondjuk: *hosszú*, *rövid* idő; ennek- v. *annakelőtte* stb. — Továbbá még arra kell figyelgetnem, hogy a *kor*, ha nagyságra (térbeli fogalom) vonatkozik, korántsem absolut nagyságot fejez ki (különösen azért sem fogadható el a *gór*-ból való származtatás), hanem relativ, arányos nagyságot, vagy jobban mondva térbeli mértéket és mérték szerint való egybetalálkozást; innét *akkora*, *ekkor* = az (oly) mértékű, ez (ily) mértékű, a *mekkor* (mi mértékű) t. i. bizonyos dolog, melyre *az*, *ez* vonatkoz-

nak. Lehet, de nem szükséges, hogy az *a* (*kor-a*) 3. birtokosrag legyen; inkább talán az *ú, ű* képzővel egyértékű, s ennek eredeti hangalakjára derít valamit. Azután időre vonatkozván, a *kor* két factumnak egymértékűségét fejezi ki, azaz idő szerint és időpontban való egybetalálkozását, míg az *idő* az abszolút térfogalomnak áll ellenében, s azért a kiterjedő tartás képzeletével jár. A magyar *kor*-nak, jelentésére nézve, szép hasonmását a csuvas *čoh*-ban találjuk, mely egyrészt a mértékben való összeillésről, másrészt az időbeli összetalálkozásról használtatik, l. NyK. II, 19. és 35. ll.; a megfelelő tat.-tör. چاغ *čag* rendszeren időről fordul elő, de az Abuskában (55. l.) egyenesen meg van mondva, „hogy mennyiség (*mikdâr*) értelmében is fordul elé.“ Jelentésére nézve egybevetni valók gör. καιρός meg orosz *пора* (*pora*) is; ez utóbbtól való p. o. въ пору (*v poru*) a. m. év καιρῶ, de egyszersmind a ruhának jól a testhez illéséről mondatik (csuvasul szintén *čoh tune tomdir*, l. fent. 19. l.).

Reményleni és óhajtani való, hogy Th. úr ezentúl is folytassa jegyzeteit, melyekkel nem csak a NSzótár ügyét mozditja elé, hanem egyéb nyelvészeti részletkérdéseket is segít tisztába hozni.

10) *Grassmann H.* „Über die casusbildung im indogermanischen“ (Kuhn, zeitschr. f. vergl. spr. XII, 241—266.). — Tudva van, mennyire szoktak ennekelötte s tán mind eddig is némely az árjaságot egyoldalúlag kedvelő nyelvészek (p. o. Steinthal), ezen (az árja) nyelvcsoport „flexiós“ voltában magasra emelő előnyt látni az altaji nyelvek „agglutinatiója“ fölött. Azonban már eddig is kezdték mind inkább fölismerni, hogy az árja casusvégzetek is nem valami a névtöböl eredő dynamicus kinövések, hanem eredetileg csak olyan a szótó végéhez tapadt viszonyítóragok, mint akármely altaji nyelv tisztán elválasztható casusragjai vagy postpositiói. Így, gondolom Kuhn már régebben gyanította, hogy az árja dativus szanszkrit *ê* (= *ai*)-ja az *abhi* (-hoz) praepositíóból származik. Csak az a baj az árja casusképzés fejtegetésében, hogy az eredeti ragok már nem oly könnyen s biztosan elválaszthatók a szótótól, mint többnyire az altaji nyelvekben, s hogy a szótó végével szorosan összeforrván különböző s többalakú végzetekké alakultak, a miszerint is az árja grammatika több osztályú névragozást volt kénytelen tárgyalni; s ezen felül ezen már különbözőleg alakult casusvégzetek még az egyes árja nyelvekben hangteljességet vesztek, elkoptak s elváltak. Az árja nyelvésznek tehát e tekintetben első föladata, az így

összefolyt hangok burkába rejtezett eredeti ragalakokat tisztán kibontani, mintegy kipraeparálni; azután második feladata, azokat ismert árja viszonyítókkal (praeposíciókkal) egyeztetve megmagyarázni. Az említett első föladat megoldásában Grassmann, fentebbi értekezésében, tetemes előre való lépést tett, s habár hangtani deductióiban néha egy kis merészséget vagy önkényt veszünk észre, nem lehet tagadni, hogy már biztos új eredményekhez is jutott. Most csak azt emelem ki, hogy az árja (szanszkrit, görög, latin, gót) casusvégzetekben kétféle elemeket különböztet meg: csak *rámutatókat* (deutende, azaz névnapokból *deuter*-ekből származottakat, és *viszonyítókat* (zeigende, praeposíciókból *zeiger*-ekből származottakat). Ilyen p. o. az *am*, mely nom. és accusativusban fordul elő, s még más viszonyítóhoz is ragad, p. o. skr. *tubhjam* = tibi, azaz: *tu-bhi-am*, de a skr. nom. *tvam* = tu is így: *tu-am*. Viszonyító eredeti ragalakokat ezeket hozza ki: 1. *as*, genitívus ragja. 2. *at* abl. r., 3. *in* locat. r., 4. *ana* instrumentalis r., 5. *bhi* instrum. r., 6. *abhi* datívus r., 7. *au*, *av* locatívus ragja. Az accusativusban szerinte csak *rámutató* rag van. — Az említett második feladathoz még nem fog hozzá, de mondja már a 265. l. „Blicken wir auf die ganze reihe der zeigenden anhäuge (*as, at, in, ana, bhi, abhi, av*), so springt fast bei allen die ähnlichkeiten mit praepositionen sogleich in die augen, und zwar mit derjenigen gruppe derselben, welche nur einen konsonanten enthalten und jedenfalls zu den ältesten praepositionen unseres sprachstammes gehören.“ Alkalmasint kivált az *in, ana*, és *abhi*-ra érti ezt; s magam részéről most még csak az ablatívusi *at*-nak szláv *отъ ot*, ószláv *отъ* = -től praeposícióval való azonosságára akarok figyeltetni, mely *ot*-nak (szkrit és ósárja alaknak *ata*-t lehet venni) jelentése nagyon jól illik az ablatívus jelentéséhez. — Ennyiből is látható, mennyire kell Grassmann értekezését göröglatin nyelvészeinknek is figyelmébe ajánlani; tán lesz még alkalmunk részletebben szólani róla.

BUDENZ JÓZSEF.

TARTALOM.

Értekező Rész.

	Lap
1. A magyar megigekötőről. Bevezetésül: Az árja nyelvek néhány állítólagos hatásáról a magyar nyelvre. Budenz József. . . .	161
2. Reguly csuvas példamondatai. Előjegyzettel közli Budenz József.	189

Ismertető Rész.

I. Szótári mozgalmak	281
II. Könyvismertetés. Mátyás Flórián, Magyar nyelvtudomány. I-ső és II-ik füzet. Hunfalvy Pál.	282
III. Vegyes apróságok (6—10). Budenz József.	305

Könyvhirdetések.

A magyar nyelv Szótára. A magyar tudományos Akadémia megbízásából készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János m. akad. r. tagok. Első kötet. — Pesten, 1862. Emich Gusztáv magy. akad. könyvnyomdásznál. — Ára 5 for. o. é. Előbeszéd 1—162 egész lap, a többi 1326 hasáb-lap.

Chrestomathia Fennica. — Finn olvasmányok a finn nyelvet tanulók számára. Szerkeszti Hunfalvy Pál. A magyar Akadémia kiadása. Pesten 1861. Eggenberger Ferdinánd akad. könyvtárosnál. I—X, meg 1—580 lap. A gyakorlati segítő, mely a szókat elemzi, 93 lapot tesz. Ára 3 for.

Abuska, csagataj török szógyűjtemény. Török kéziratokból fordította Vámbéry Ármin; előbeszéddel és jegyzetekkel kísérte Budenz József. — A magy. Akadémia kiadása. Pesten 1862. Eggenberger Ferd. akad. könyvtárosnál. Ára 1 for.

Nyelvtudományi Közlemények. Kiadja a Magy. tudom. Akadémia nyelvosztályának bizottsága. — Szerkeszti Hunfalvy Pál. Pesten 1862. Eggenberger Ferd. akad. könyvtárosnál. Első kötet. 476 lap. Ára 3 for.

Magyar Nyelvészet. Szerkeszti Hunfalvy Pál.

Első évfolyam, Pesten 1856. 412 lap. ára 5 fr. 25.

Második évfolyam, Pesten 1857. 478 " " 5 fr. 25.

Harmadik évfolyam, Pesten 1858. 486 " " 5 fr. 25.

Negyedik évfolyam, Pesten 1859. 480 " " 5 ft. 25.

Ötödik évfolyam, Pesten 1860. 560 " " 5 ft. 25.

Hatodik évfolyam, Pesten 1861. 556 " " 5 ft. 25.

Mind a hat évfolyam együtt 25 forint.

Pesten Osterlamm Károly könyvtárosnál.